2.1 ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У НОВОМУ ВИМІРІ ГЛОБАЛЬНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Василишина Наталія Максимівна, док.пед.наук, доцент, професор кафедри іноземних мов та перекладу, ФМВ, Національний авіаційний університет, Україна, Київ
ORCID: https://orchid.org/0000-0002-0003-9998,
E-mail: filologyN@gmail.com
Гончаренко-Закревська Наталія Валеріївна, канд.пед.наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та перекладу, Національний авіаційний університет, ФИВ, Україна, Київ,
ORCID ID: https://orchid.org/0000-0002-4393-9750
E-mail: goncharenko-zakrevska@ukr.net

Анотація. *Актуальність теми наукового дослідження обумовлена низкою чинників. По-перше, потребою в якісній професійній підготовці фахівців міжнародних відносин, здатних здійснювати ефективну міжкультурну взаємодію з іноземними партнерами і клієнтами, презентувати вітчизняні туристичні продукти на міжнародному рівні в умовах посилення глобалізаційних тенденцій, інтернаціоналізації економіки, освіти та культури, інтеграції України у міжкультурний простір та розширення її економічних зв'язків. По-друге, у вітчизняних і зарубіжних нормативно-правових документах, серед яких Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр.», Закон про європейський туризм, Директива Європейського парламенту та Ради Європи щодо послуг на внутрішньому ринку, Директива Європейського парламенту та Ради Європи по правам споживача, Комюніке «Нова політична рамка для туризму в Європі» (2010) та ін. відображено концептуальні положення щодо необхідності модернізації підготовки фахівців міжнародних відносин. По-третє, попри прагнення нашої держави інтегруватися до світової спільноти та забезпечити інноваційний розвиток вітчизняної галузі міжнародних відносин, доводиться констатувати, що ця сфера в Україні розвивається не системно, що зумовлено повільним перебігом економічних реформ, недосконалістю нормативно-правової бази, недостатнім усвідомленням важливості крос-культурної освіти для фахівців міжнародних відносин. Посилює актуальність теми і низка суперечностей, що були виявлені під час дослідження. Наукова цінність даного дослідження зумовлена перш за все тим, що в роботі на основі системного, культурологічного, особистісно орієнтованого, синергетичного, компетентнісного підходів здійснено аналіз організації міжкультурної взаємодії в Україні, а також виявлено провідні тенденції у розвитку крос-*

культурної освіти майбутніх фахівців з міжнародних відносин в університетах України. Значимість дослідницької роботи посилює і те, що її виконано згідно з темами науково-дослідних робіт Національного авіаційного університету: «Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісної парадигми освіти у ВТНЗ» (№ 24/12.02.02) та «Місце інноваційних комунікацій у формуванні іншомовної компетентності майбутніх фахівців напрямку «Міжнародні відносини» (№53/15.01.03).

Ключові слова: *глобалізація, євроінтеграційні процеси, міжкультурна комунікація, культурологічна компетентність, складові, іншомовна міжкультурна компетентність, лінгво-соціокультурна компетентність, сучасний фахівець з міжнародних відносин, спіраль розвитку професійної компетентності, методологія наукового дослідження, практично-мовленнєві тренінги.*

Вступ

Процес об'єднання Європи відбувається на основі Болонської декларації і супроводжується створенням спільного освітнього і наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері. Болонський процес спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти; впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів; стимулювання мобільності і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців у межах європейського регіону; спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці [4; 6; 8; 9; 29].

На нашу думку, шляхи розв'язання наявних та потенціальних проблем сучасності виробляються самими процесами глобалізації, адже для вирішення глобальних питань потрібна глобальна співпраця, яка потребує тієї ж глобальної інтеґрації, ідентифікації та солідарності. Отож, необхідністю є вироблення механізмів, направлених на вирішення окреслених проблем задля об'єднання індивідів, соціальних груп, спільнот навколо спільних інтересів та їх інтеґрації в єдиному глобальному просторі на основі системи загальнолюдських цінностей та планетарної етики, залишивши позаду упередження, ворожнечу, дискримінацію та націоналізм [9; 19].

І. Бурачек вважає, що неперервним процесом функціонування системи вищої освіти є її постійне ускладнення відносин глобалізованого та високо-інформаційного суспільства, що зазвичай беруть ототожнювати з поняттями, такими як: інтернаціоналізація та глобалізація. Розглядаючи дану проблему, освітня інтернаціоналізація створює вільним процес обміну викладачами та студентами з різних країн світу, а також створює єдині спеціальні навчальні програм [3; 8; 23; 45].

Глобалізаційний аспект знайшов своє відображення в індивідуалізації навчальних планів щодо певного типу фахівців з врахуванням вимог глобальних ринків праці. На сьогодні дані процеси прямо стосуються функціонування та розвитку університетів, так як це робить досить актуальним завдання постійного поширення нашої національної культури, змушує стандартизувати навчання і, як не дивно, значно звужує можливості бюджетів країни, що знаходиться в прямій залежності від левової частини фінансування вищої освіти [3; 7; 19; 56].

На заклади вищої освіти покладено основне завдання – адаптація до вимог глобалізаційної епохи. Варто підкреслити, що сучасний конкурентоспроможний університет повинен постійно враховувати сучасні зміни суспільства стосовно культурного та наукового технічного розвитку, задля того, щоб мати можливість знайти себе в реаліях сьогодення [5; 7; 66].

Якщо спробувати узагальнити головні погляди науковців, то стає зрозумілим, що процес інтернаціоналізації в галузі вищої освіти призводить до посилення інтеграції закладів вищої освіти та освітніх систем, а глобалізаційні процеси – посилюють їх конкуренцію. На сьогодні університети є основним соціальним інститутом сучасного суспільства (Рис.2.1.1) [4; 6; 8; 49].

Рис.2.1.1. Напрями міжкультурної взаємодії сучасного фахівця

Розбудовується договірно-правова база двостороннього співробітництва з країнами Європейського Союзу. На теперішній час укладено 12 міжнародних угод про співробітництво в галузі туризму з державами-членами ЄС, зокрема, з Австрією (2004 р.), Болгарією (1996 р.), Грецією (1996 р.), Естонією (1994 р.), Латвією (2000 р.), Литвою (2004 р.), Польщею (2005 р.), Португалією (2006 р.), Словаччиною (2001 р.), Угорщиною (2001 р.), Фінляндією (2000 р.) та Чехією (2006 р.) [2; 3; 7; 19; 69].

У контексті формування досвіду продуктивної толерантної міжкультурної комунікативної взаємодії майбутніх фахівців.

Н. Якса наводить його складові, а саме: соціокультурне оточення, виховання і практика, які реалізуються через освіту; ознайомлення із світовою культурою з одночасним залученням до загальнолюдських цінностей та стандартів існування; формування духовного потенціалу і нового мислення у контексті громадянських прав людини; сприйняття історії свого народу крізь призму історичного минулого своєї країни й людства, а себе – як носія національних цінностей і відповідального за майбутнє всього людства; формування розуміння цілісності сучасного світу, взаємозалежності всіх подій і процесів, необхідності об'єднання зусиль представників різних культур для вирішення глобальних проблем людства; визнання рівності та достоїнств усіх культур і права представників інших культур зберігати свою культурну самобутність [6; 7; 9; 62; 65].

Л.Євдокімова-Лисогор трактує міжкультурний діалог фахівця міжнародної галузі як "професійну й ділову взаємодію з представниками різного культурного й мовного походження, набуття творчих умінь діалогічної взаємодії в ситуаціях професійної діяльності" [1; 5; 10; 28; 60].

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні структури і змісту іншомовної комунікативної компетентності як основи комунікативної культури.

Результати наукового дослідження

Проведений аналіз наукової літератури засвідчує, що проблемі іншомовної компетентності присвячена значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: Є.М. Верещагіна, І.А.Зимньої, В.Г. Костомарова, Є.І. Пассова, С.Г. Тер-Мінасової, Л.В. Щерби. У педагогічній літературі немає одностайності у визначенні поняття «компетентність». Можливо, це пояснюється тим, що до наукового обігу воно було уведене порівняно недавно [4; 7].

Найбільш типовим, як нам видається, є наступне визначення: «Компетентність – якісно-своєрідне поєднання здібностей (якостей, ознак, параметрів), від яких залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності» [8, 64].

Стосовно ж педагогічної діяльності компетентність означає єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, що характеризує професійність педагога [8; 9; 26; 63].

У процесі аналізу наукових джерел ми спостерегли тенденцію до трансформації терміну «компетентність» у «професійну компетентність», хоча суттєвої змістової різниці не бачимо.

До прикладу, В.В. Ягупов, автор навчального посібника з педагогіки, вважає професійну компетентність однією з основних підвалин педагогічної культури, виокремлюючи в ній «глибокі професійні знання, психолого-педагогічні навички та вміння, а також досконале володіння методикою викладання» [12, 165; 68].

Ще більш лаконічним, однак таким, що охоплює упущений іншими авторами особистісний аспект, є визначення О.С. Бєлкіна: «Професійна компетентність – сукупність професійних та особистісних якостей, які забезпечують ефективну реалізацію компетенцій, необхідних для здійснення професійної діяльності» [2, 56; 71].

Імпонує також точка зору А. Холлідей, яка підкреслює, що іншомовна компетентність лежить в основі комунікативної культури людини, яка вивчає іноземну мову. Зокрема, у нашому дослідженні ми керувалися тезою про те, що комунікативна культура «...обов'язково включає в якості базового компонента сформовану іншомовну компетентність, тобто внутрішню готовність і спроможність до іншомовного мовленнєвого спілкування, до комунікації іноземною мовою» [15].

Цікавим є погляд І.А. Зязюна, який вважає компетентність першоосновою професійності. В останній на перше місце ставить комплексність знань, а саме: вміння синтезувати матеріал, аналізувати ситуації спілкування, осмислювати суть явищ, обирати засоби взаємодії (Рис.2.1.2) [4; 12; 18; 65].

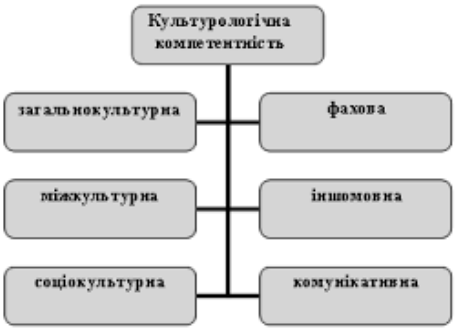

Рис.2.1.2. Складові культурологічної компетентності

Якщо спроектувати зазначені вченим характеристики на навчальний процес, що здійснюється іноземною мовою, то стає зрозумілою необхідність як теоретичних (declarative), так і діяльнісних (procedural) знань.

З появою міжкультурної дидактики виникає нова термінологія і відбувається уточнення взаємозв'язку між комунікативною компетенцією та усвідомленням деяких аспектів національної культури.

У такий спосіб з'являється поняття «культурна компетенція», яке відображає зумовленість комунікації національною культурою і якому протиставляється «інтеркультурна (міжкультурна) компетенція», яка передбачає здатність взаємодіяти, спілкуватися у міжкультурному контексті [5; 9; 13; 62; 53].

Ми звертаємо увагу на зазначені терміни тому, що вони розширюють і уточнюють суть основного поняття, зокрема інтеркультурна компетенція розглядається як частина іншомовної комунікативної компетентності і визначається як здатність адекватно і гнучко поводити себе у ситуаціях зіткнення з діями, позиціями та очікуваннями представників інших культур.

Зважаючи на те, що ми розглядаємо проблему іншомовної компетентності у межах вивчення іноземної мови студентами вищих закладів освіти, то проста аплікація зазначених вище положень на педагогічний процес дозволяє зробити наступне припущення: викладач завжди виступає як представник культури тієї країни, мова якої вивчається, і вона певним чином відображається на його мовленні і мовленнєвій поведінці [11; 17; 21; 60; 54].

Це означає, що вузівський процес вивчення іноземної мови можна частково розглядати як міжкультурне спілкування зі всіма його особливостями, оскільки мовна, соціальна і комунікативна компетенції одного з суб'єктів (викладача) завжди більш висока, ніж іншого (студента).

Свого часу одним із найбільш поширених було бачення щодо компонентного складу іншомовної комунікативної компетентності було запропоноване Радою Європи, яке включало такі три компетентності:

– *лінгвістична,* яка включає фонетичні, граматичні та лексичні знання, уміння і навички;

– *соціолінгвістична* – зорієнтована на використання мови в соціальному контексті та пов'язує комунікативну компетентність з лінгвістичними маркерами соціальних стосунків;

прагматична – охоплює загальні компетентності та екстралінгвістичні компоненти, які необхідні для забезпечення спілкування [3; 7; 28].

Отже, в такому спілкуванні (звісно, частково) актуалізується поняття інтеркультурної компетенції (Рис.2.1.3) [11; 23; 24; 55; 61].

Рис.2.1.3 Аспекти іншомовної міжкультурної компетентності

Оскільки у проблемі іншомовної компетентності нас більше цікавить загальнопедагогічний аспект, то при аналізі більшу увагу зосередимо на останньому базовому компоненті.

1. Лінгвістична компетентність представляє собою систему внутрішньо засвоєних комунікантом знань (правил) функціонування іноземної мови і проявляється у їх використанні в мовленнєво-мисленнєвій діяльності. Психолог Б.Ф. Ломов стверджує, що у будь-якій ситуації, яка вимагає мовленнєво-мисленнєвої діяльності, взаємодіють три складові: поставлена проблема, наявні для її розв'язання знання, дослідницькі дії. На заняттях з іноземної мови таку діяльність забезпечує робота з текстом, з проблемою, з ігровим завданням [13; 16; 44; 55; 68].
2. Зміст соціальної компетентності розкривається через соціокультурний, соціолінгвістичний та професійний компоненти, які сприяють реалізації основної мети сучасної освіти, коли іноземна мова розглядається як засіб соціокультурного розвитку особистості, збагачення знаннями нової культури [15; 27; 43; 58].
3. Комунікативна компетентність означає те, що кожному висловлюванню притаманні свої правила, які підпорядковуються загальним правилам граматики, і засвоєння яких забезпечує спроможність використовувати мову в процесі комунікації.

Суть комунікативної компетентності розкривається через прагматичний, дискурсивний та інформативний компоненти.

Під праґматичним (стратегічним) розуміють правила входження в контакт із співрозмовником, здатність підтримувати його упродовж усього процесу спілкування та логічно завершити.

Іншими словами, комунікативна праґматичність означає готовність передавати комунікативний зміст у конкретній ситуації спілкування (Рис.2.1.4) [18; 21; 25; 29; 62].

Відомий український психолог В. Семиченко цю готовність пояснює наявністю (сформованістю) такої особистісної якості людини, як контактність (здатність перебороти психологічні бар'єри спілкування, розпочати його, підтримувати упродовж певного часу і логічно завершити).

На заняттях з іноземної мови така готовність пов'язана, як правило, зі спроможністю студента оперативно орієнтуватися в комунікативній стратегії іншомовного висловлювання, тобто умінням адаптувати мовленнєво-мисленнєві процеси до умов, заданих ситуацією спілкування [14; 28; 29; 45; 57; 69].

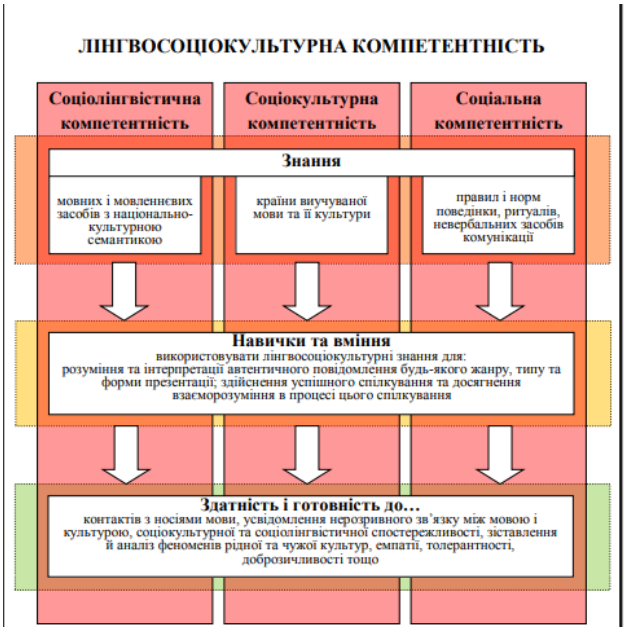

Рис.2.1.4. Складові лінгвосоціокультурної компетентності сучасного фахівця з міжнародних відносин

Стандарт вищої освіти України як основа у формуванні професійної компетентності за освітніми ступенями «бакалавр», «магістр».

Законом України «Про вищу освіту» передбачено розробку Стандартів освітньої діяльності для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності.

У документі визначено перелік компетентностей для фахівців цієї галузі.

Серед них:

Загальні (ключові) компетентності:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.
3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
7. Здатність працювати в команді.
8. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.
9. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
10. Здатність діяти відповідально та свідомо.
11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу й суспільство, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя [12; 45; 60] (Рис. 2.1.5).

Рис.2.1.5 Загальні (ключові) компетентності студентів

Спеціальні компетентності:

1. Критичне осмислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності.
2. Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур.
3. Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин.
4. Здатність застосовувати інноваційні підходи в діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.
5. Здатність визначати та оцінювати характеристики товарів і послуг в підприємницькій, торговельній, біржовій діяльності.
6. Здатність здійснювати діяльність з дотриманням вимог нормативно-правових документів у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності.
7. Здатність визначати і виконувати професійні завдання з організації діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.
8. Здатність застосовувати основи обліку та оподаткування в підприємницькій, торговельній, біржовій діяльності.
9. Здатність до організації зовнішньоекономічної діяльності підприємницьких, торговельних і біржових структур.
10. Здатність до бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків і результатів діяльності у сфері підприємництва, торгівлі та біржової практики з урахуванням ризиків (Рис.2.1.6).

Рис.2.1.6 Професійно-практична підготовка як основа формування спеціальних компетентностей

Стрімкий розвиток ринкових відносин, торгівельної співпраці з країнами Європейського союзу вимагають від закладів вищої освіти модернізації освітніх програм. Зазначимо, що освітні програми адаптуються до реалій сьогодення, чітко визначаючи компетентності, якими повинні володіти майбутні фахівці. У процесі дослідження нами проведено їх аналіз, орієнтуючись на ті навчальні заклади, які стали експериментальними [43;68].

Кожний модуль освітнього стандарту відповідає певній професійній функції і описує цілісний набір компетенцій, що підлягають опануванню студентами.

Формування професійної компетентності студентів здійснюється через зміст професійної освіти, у процесі опанування дисциплін, розподілених за різними циклами підготовки. Спеціальний цикл професійно орієнтованих дисциплін безпосередньо відповідає професійним запитам майбутніх фахівців і дає змогу випускникам швидко адаптуватися до практичної діяльності. Дисципліни загальнонаукового циклу (суспільні та природничо-наукові) забезпечують знання, уміння та навички в галузі фундаментальних наук. Зміст та обсяг навчальних кредитів із суспільних наук точно визначені, проте природничі дисципліни – варіюють залежно від напряму підготовки та спеціальності [4; 16; 22; 51].

Ці науки відіграють важливу роль теоретичного базису сучасної вищої освіти, послідовно вводять студентів у зміст обраної спеціальності, забезпечують подальше якісне засвоєння професійно-орієнтованих (профільних) дисциплін загальнопрофесійного й спеціального циклів.

Протягом життя будь-якій людині доводиться вирішувати завдання трьох видів:

1) професійні – безпосередньо спрямовані на виконання завдань, що поставлені перед фахівцем як професіоналом;
2) соціальновиробничі – пов'язані з діяльністю у сфері виробничих відносин у колективі;
3) соціально-побутові – виникають у повсякденному житті та пов'язані з відпочинком, родинним спілкуванням, фізичним і культурним розвитком тощо і можуть вплинути на якість виконання фахівцем соціально-виробничих і професійних задач [23; 34; 65].

За ознакою рівня складності розрізняють три класи задач професійної діяльності майбутніх фахівців: стереотипні, діагностичні та евристичні, яким відповідають різні рівні сформованості знань, умінь і навичок студентів [4].

Формування професійної компетентності можливе за умови розвитку рефлексивної позиції студентів, аналізу власної професійної компетентності. У зв'язку з цим процес професійної підготовки майбутніх фахівців фінансового профілю повинен бути спрямований не лише на зміни інтелектуальної сфери студентів (фахових знань, умінь, навичок), а й на розвиток їхньої мотиваційної (формування мотивів професійного

самовдосконалення, потреби досягнення успіху), ціннісно-рефлексивної (професійної самосвідомості, адекватної самооцінки та рівня домагань), емоційно-вольової сфери (готовності до самоосвіти, розвитку самостійності та відповідальності) [3; 12; 27].

Слід підкреслити, що формування окремих компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців фінансового профілю здійснюється засобами усіх навчальних дисциплін, віднесених до різних циклів підготовки. Специфіка їх змісту та цілей забезпечує у подальшому входження студентів у реальний простір професійної діяльності, формує спектр професійно значущих якостей [4; 7; 9].

Передбачаємо, що посилення міждисциплінарної інтеграції в системі професійної підготовки майбутніх фахівців фінансового профілю дозволить досягти більш високого рівня професійної компетентності [5; 8; 11].

Процес формування професійної компетентності майбутнього фахівця фінансового профілю розглядається нами як перетворення його функціональних станів, перехід від одного стану до іншого.

Аналіз існуючих психологічних концепцій професійного розвитку спеціаліста в системі вищої професійної освіти дозволяє нам виділити етапи становлення та розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців [23; 63].

В основі процесу розвитку професійної компетентності лежить механізм мотивації діяльності. Тому процес формування професійної компетентності з педагогічної точки зору полягає у створенні зовнішніх умов для виникнення, усвідомлення і подальшого саморозвитку студентом внутрішніх прагнень (мотивів, цілей, волі, емоцій) щодо успішного здійснення навчальної діяльності, опанування цієї діяльності [1; 8; 11].

Розвиток професійної компетентності студентів здійснюється через професійно спрямовану навчальнопізнавальну діяльність, яка включає в себе залучення студентів у процес самостійного пошуку і "відкриття" нових знань; опанування нових способів діяльності; через методи використання різноманітних форм роботи. Засобом розвитку професійної компетентності є зміст навчального матеріалу дисциплін, що характеризується професійною значущістю для студента [32; 45; 61].

Результатом становлення та розвитку професійної компетентності є: готовність випускників до будь-якої соціально-необхідної економічної діяльності; здатність до самостійного опанування знаннями, які є основою будь-якої професійної діяльності; сформованість особистісних професійно важливих якостей [44].

Готовність як кінцевий і закономірний результат навчально-виховного процесу являє собою особистісне утворення взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-ціннісного (особистісного) когнітивного та процесуального (діяльнісного). До цих компонентів відносяться: теоретична готовність, практична готовність, психофізіологічна готовність, психологічна готовність.

Теоретична готовність характеризується достатнім обсягом суспільно-гуманітарних, математичних, фундаментальних економічних та прикладних фахових знань, необхідних для професійної діяльності. Сформовані знання повинні виявлятися в аналітичних, прогностичних, проективних та рефлексивних уміннях [40].

Практична готовність характеризується сформованістю на потрібному рівні професійних умінь і навичок, які забезпечать виконання професійних завдань [52].

Психофізіологічна готовність розкриває наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю, сформованістю професійно значущих особистісних якостей:

– *організаторських* (діловитість, відповідальність, вимогливість, ініціативність, працездатність, уміння організувати себе);

– *комунікативних* (товариськість, справедливість, привітність, доброзичливість, скромність, чуйність, тактовність);

– *перцептивно-гностичних* (спостережливість, розуміння інших людей, творче ставлення до справи);

– *експресивних* (емоційна сприйнятливість і чуйність, оптимізм, почуття гумору, витримка, вміння переконувати) [56; 68].

Психологічна готовність розкриває мотиваційно-ціннісне ставлення випускника до праці, яке є основою вибіркової спрямованості на цінності професійної діяльності.

Така готовність передбачає наявність емоційновольових якостей, які дозволяють особистості розгортати й підтримувати діяльність, незважаючи на перепони й перешкоди, які можуть виникнути (і виникають) на цьому шляху (свідомої мобілізації вольових зусиль, цілеспрямованості в роботі, здатність до самоуправління та самоорганізації, управління своєю поведінкою).

Зрештою психологічна готовність визначає сформовану спрямованість на професійну діяльність [13] (Рис.2.1.7).

Рис.2.1.7. Професійна готовність майбутніх фахівців з міжнародних відносин

Щодо визначення структури іншомовної комунікативної компетентності, то дослідники виділяють такі складові:

– дискурсивна компетентність – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби;

– соціолінгвістична компетентність – здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою та таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту іншомовної комунікації;

– стратегічна компетентність – здатність ефективно брати участь у іншомовній комунікації, обираючи для цього вірну стратегію дискурсу, а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації;

– лінгвістична компетентність – здатність розуміти та продукувати вивчені або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання іншомовного середовища [7, с. 191].

Вищезазначене дає змогу дійти такого висновку, що іншомовна комунікативна компетентність є комплексом знань, умінь, навичок та особистісних якостей рівень сформованості яких дозволяє майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію.

Оволодіння іноземною мовою сприятиме як удосконаленню процесу формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців, так і розвитку їхніх інтелектуальних здібностей, набуття особистісно значущих для кожного знань та вмінь [13; 24].

Варто зазначити, що процес формування іншомовної комунікативної компетентності повинен бути спрямований не лише на озброєння майбутніх фахівців системою знань, вмінь та навичок, необхідних для ефективного здійснення іншомовної комунікації, але й на формування глибоко осмисленої, комунікативно-компетентної позиції майбутнього вчителя, що дасть можливість майбутньому фахівцеві самовизначатися, саморозвиватися й самовдосконалюватися в єдиному європейському освітньому просторі, брати участь у його вдосконаленні і творенні.

З метою формування вищезазначених іншомовних компетентностей на практичних заняття з навчальних дисциплін «Іноземна мова (Базовий курс)», «Іноземна мова (Нормативний курс)», «Ділова іноземна мова», "Foreign Language (Basic Course)", "Foreign Language (Normative Course)", "Theory and Practice of Translation" для студентів напряму підготовки 29 «Міжнародні відносини» варто запропонувати такі практично-мовленнєві тренінги (Рис.2.1.8).

Рис.2.1.8. Переваги підходу «Task-Based Learning»

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #1. Study the following quotes related to law; look for 3 or 5 other quotes related to social legal issues; rewrite the collocations from them; further present to the class mates with your translations as well as interpretations.

– Violence never brings permanent peace. It solves no social problem: it merely creates new and more complicated ones. Martin Luther King, Jr.

– Poverty does not create our social problems...our social problems create our poverty. Marco Rubio.

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #2. Read the passage and retell it «Law and Politics in the World Community». Rewrite law-related collocations with your translations.

«Law and politics in the world community It is the legal quality of international law that is the first question to be posed. Each side to an international dispute will doubtless claim legal justification for its actions and within the international system there is no independent institution able to determine the issue and give a final decision. Virtually everybody who starts reading about international law does so having learned or absorbed something about the principal characteristics of ordinary or domestic law.

Such identifying marks would include the existence of a recognised body to legislate or create laws, a hierarchy of courts with compulsory jurisdiction to settle

disputes over such laws and an accepted system of enforcing those laws. Without a legislature, judiciary and executive, it would seem that one cannot talk about a legal order. And international law does not fit this model. International law has no legislature. The General Assembly of the United Nations comprising delegates from all the member states exists, but its resolutions are not legally binding save for certain of the organs of the United Nations for certain purposes. There is no system of courts. The International Court of Justice does exist at The Hague but it can only decide cases when both sides agree and it cannot ensure that its decisions are complied with. Above all there is no executive or governing entity.

The Security Council of the United Nations, which was intended to have such a role in a sense, has at times been effectively constrained by the veto power of the five permanent members (USA; USSR, now the Russian Federation; China; France; and the United Kingdom).

Thus, if there is no identifiable institution either to establish rules, or to clarify them or see that those who break them are punished, how can what is called international law be law? It will, of course, be realised that the basis for this line of argument is the comparison of domestic law with international law, and the assumption of an analogy between the national system and the international order. And this is at the heart of all discussions about the nature of international law. At the turn of the nineteenth century, the English philosopher John Austin elaborated a theory of law based upon the notion of a sovereign issuing a command backed by a sanction or punishment.

Since international law did not fit within that definition it was relegated to the category of 'positive morality'. This concept has been criticised for oversimplifying and even confusing the true nature of law within a society and for overemphasising the role of the sanction within the system by linking it to every rule. This is not the place for a comprehensive summary of Austin's theory but the idea of coercion as an integral part of any legal order is a vital one that needs looking at in the context of international law».

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #3. Translate the passage into English. After your translation write your judgements regarding the real life application of the articles in modern society of Ukraine, use the particular examples.

«Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням

пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Стаття 26. Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідам».

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #4. Read the two model emails quickly. Which one is formal and which is informal? Read the two emails again and identify the following:

1. three examples of formal language (in the formal email);
2. three examples where the author has not used contractions (in the formal email);
3. three examples of colloquial language (in the informal email).
4. three examples where the author has used contractions (in the informal email).

“Dear Colleagues,

Next week I will start as the new Head of the Advertising Department and I would like to take this opportunity to introduce myself to you all. I have been working in advertising for more than ten years. Before that, I studied marketing at Camford University and worked at The Daily Post for five years. I am sure my experience will benefi t the Department.

I look forward to working with you all.

Yours sincerely,

Adam Bainbridge”

“Hello Paul,

How are you? Julie gave me your email address and said it’d be OK to contact you. My name’s Danny and I’m at university with her. I’ll be visiting Plymouth next

weekend and Julie said maybe you'd be able to show me around. If you can, that would be great.

Hope to hear from you soon.

All the best, Danny"

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #5. Imagine that you are the new manager of a football club. Write a formal email to introduce yourself to the sta_ and players.

Or: Imagine that you are planning to spend the weekend in London. Your best friend, Maria, has a brother who lives there whose name is Ian. Write an informal email to Ian asking if it is possible to stay at his house for the weekend.

Plan your writing:

– Think about who you are writing to and what you want to say.
– Do you need formal or informal language?
– Remember to say who you are and why you are writing.
– Decide how you want to close the email.
– Check your writing:
– Have you used appropriate language in your email?
– Have you checked your grammar and spelling?
– Did you fi nd any mistakes?

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #6. Write six questions that a reader might like to know about the story: "Boy flies to London alone!" Now read the news report. Does it answer all your questions?

"A five-year-old boy has flown to London, alone and without a passport, because he wanted to see the Olympic Games. Dawayne Shalamar crossed the Atlantic on a fight to Heathrow without a ticket, passport or a seat on the plane. He had previously passed through strict security at JFK International Airport in New York before boarding the AB Airlines fight to London. "We really don't know how this happened," said a spokesperson for AB Airlines. "He queued with everyone else to get on the _ ight but somehow we didn't ask to see his boarding card or passport." As soon as Dawayne had passed through the gate he took an empty seat on the plane. The cabin crew assumed he was with the people sitting next to him. They gave him two meals, and one of the cabin crew even played a game with him during the fight. "Actually, we looked after him pretty well while he was with us," said the AB Airlines spokesperson. By the time Dawayne was discovered, he had travelled more than 5,500 kilometres on his own. Nobody became suspicious until he asked border control officials at Heathrow to take him to see Usain Bolt. Dawayne is now back at home in Queens after a second free flight across the Atlantic."

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #7. Read the essay. Identify two arguments in favour of nuclear power and two arguments against. Discuss the advantages and disadvantages of nuclear power.

«The world is now facing a major energy crisis because traditional sources of energy are running out. In the past, many people criticised nuclear power because they thought that it was dangerous. However, they are now beginning to consider its advantages as well as its disadvantages. One of the main advantages of nuclear power is that it is environmentally-friendly because it doesn't pollute the air. In addition to this, it helps to decrease a country's dependence on imported energy and makes it more self-sufficient. The main disadvantage of nuclear power is that it is not completely safe. Although experts maintain that it is one of the safest forms of energy, there have been several serious accidents in the past. Another disadvantage is that nobody wants to live next to a nuclear power plant. In my opinion, nuclear power is a good solution to the energy crisis and its advantages outweigh its disadvantages. The problem is that when it goes wrong, the consequences can be terrible. For this reason, we should replace nuclear power with cleaner and safer forms of energy if we discover them».

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #8. Read the covering letter. Is it a good covering letter? Why?/Why not?

"Dear Ms Ennis,

I am writing to you regarding your advertisement for a Research Assistant, which I saw in The Daily Post. I would like to submit an application for this post. Please find my CV attached.

I have spent the last two years working as a researcher in a law office. Before that, I was at university doing a Media and Communications degree. I believe that I meet all the requirements you outline in your advertisement.

Good communicator: My degree taught me good communication skills, which I used in my day-to-day work at the law office. I also set up and managed a project to improve internal communications in the office. Dynamic and organised: On my own initiative, I reorganised the system of researching and fi ling cases. This made it easier for the lawyers to have quick access to relevant information. Independent worker: As part of my job at the law o_ ce, I occasionally had to travel and work on my own. In addition, when I was at university

I spent a year studying abroad. Thanks to this experience, I learnt a lot about getting things done with little support or help.

If you require any further information, please contact me on 01865 453728 or at grystvns@gmail.com.

I look forward to hearing from you.

Yours sincerely,

Gary Stevens"

Write a covering letter in response to the following advert.

"Web designer required:

Web designer needed to start ASAP. You should have relevant experience and be up-to-date with the latest software and trends in the industry. We are looking for a highly creative individual with a proven ability to work as part of a team.

Please send your CV and samples of your work to Claire Gi_ ord at cgi_rd@starweb.co.uk."

Plan your writing:

Think about the content of your letter and make notes about:

– why you are contacting the company, where you saw the job

– advertised, what relevant experience you've had and what qualities and skills the employer is asking for, supported by examples.

Check your writing:

– Have you used formal language? Have you re-used some of the expressions in the advertisement?

– Have you checked your grammar and spelling?

– Did you fi nd any mistakes?

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #9. Read the problems below. Think of what you would do in these situations. Then write a response for each.

"My neighbours are very noisy. They often play loud music and have parties, even during the week! I have to get up early to go to work but sometimes I don't get to sleep until the middle of the night. They also have their television on loud all the time, so I can never really relax".

"I have my first interview for a big company next week and don't feel prepared. I really want the job and it will be really good for my career but just the idea of it makes me feel really nervous. I don't know what to do".

"I need a holiday but don't have enough money. I've been working really hard and now really need to get away and relax. The only problem is that I don't have enough money to go abroad but want to go somewhere new. This seems to happen to me every year".

Plan your writing

– Think about the possible causes of each problem and make

– notes about what the person should do.

– Remember to include some questions for the reader to think

– about in your response.

– Check your writing

– Have you qualifi ed what you have said? Is your advice realistic?

– Have you checked your grammar and spelling?

– Did you fi nd any mistakes?

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #10. Study the article and give your personal judgements.

A business entity is an organization that uses economic resources to provide goods or services to customers in exchange for money or other goods and services. Business organizations come in different types and in different forms of ownership.

There are three major types of businesses:

1. Service Business A service type of business provides intangible products

(products with no physical form). Service type firms offer professional skills, expertise, advice, and other similar products.

Examples of service businesses are:

– Business services, such as accounting, advisory, taxation, advertising, engineering, legal, research agencies, computer programming, etc.

– Personal services, such as laundry, beauty salon, photography

– Automotive repairs, car rental, car wash, parking spaces

– Fitness facilities, amusement parks, bowling centers, golf courses, theatres

– Hospitals and clinics, schools, museums, banks, hotel and lodging, and more.

2. Merchandising Business

This type of business buys products at wholesale price and sells the same at retail price. They are known as "buy and sell" businesses. They make profit by selling the products at prices higher than their purchase costs.

A merchandising business buys a product and sells it without changing its form. Examples include all distribution and retail stores such as: department store, grocery, hardware, clothes and accessories shop, consumer electronics, home furniture, appliance stores, drug stores, etc.

3. Manufacturing Business

Unlike a merchandising business, a manufacturing business buys products with the intention of using them as raw materials to make a new product. Thus, there is transformation of the products purchased. A manufacturing business combines raw materials, labor, and overhead costs in its production process. The goods produced will then be sold to customers. Examples include:

– Food processing, such as producing canned meat, frozen goods, dairy products, bottled drinks, also bakeries and oil mills.

– Fabric mills and textile production from cotton, wool, polyester; and also clothing factories that use textile as raw material.

– Wood and metal works, such as in building cabinets, tables, chairs.

– Oil refineries, chemical labs, plastic and rubber production.

– Ship builders, aircraft manufacturers, car makers and many other producers and factories.

Additional questions for group discussion:

1. What other different businesses do you know in your country?
2. What manufacturing activities can you name? (Рис.2.1.9)

Рис.2.1.9. Алгоритм виконання практично-мовленнєвого тренінгу

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #11. Get acquainted with two scientific researches concerning advantages and disadvantages of internet communication skimming together with scanning two texts below. Prove the content comprehension with 10 questions for groupmates' discussion. Exchange the list of enquiries with other partners in form of dialogues and mini-presentations.

"Text #1. Top Benefits of Online Communication

1. Cost effective compared to physical meeting. Web conference services are cost effective in every possible angle, as the services would be in need of a computer or a mobile along with internet connectivity. To a physical conference, you have to spare time, money to travel, cost to stay and so on. A digital connectivity has given huge benefits regarding using web conference option on a regular basis.
2. Easy connectivity from every place in the world. The online conferencing is not a baby technology anymore, where the connection was never stable. The web conferencing technology has improved to a great extent and provides flawless connectivity from any part of the world. You can use the online conferencing services for both official and personal purposes, as there are multiple numbers of applications that you can use to initiate a virtual meeting.
3. Best to use in different devices and gadgets. You can do online conferencing both on the computer and on mobile phones. Most of the smartphones give out an option for users to have a web meeting on a regular basis without paying any cost. As technology is advancing at a rapid speed, some of the applications are available free of cost both in mobile and in the computer, which can be used to make long distance calls without paying a dime.
4. Increase productivity and efficiency. The efficiency of a business house depends more or less on the ease of communication and smooth flow of information between employees working at different levels. Though interaction mostly takes

place via e-mail, phone or instant messaging system but visually interactive video-conferencing is providing a better alternative. It gives vital visual images that enable employees and customers to interpret and collaborate properly over a long distance. As a result, decisions are taken faster, projects execute on-time and productivity increases.

5. Long-term competitive advantage. Video-conferencing gives users multiple options for securing competitive advantage. When employees or business associates interact over video, they can share messages more rapidly resulting in more wise decisions that minimize both the time and price required to promote new services and products. Through the technical support of the videoconferencing company, business owners get an opportunity to leverage video effects and create more valuable and personal bonding with the customers and build up a loyalty which is far beyond the capacities of traditional phone conferencing system.

6. Ultimate support for environmental protection. Since the videoconferencing system works on green technology, business organizations can be prevented from emitting energy and increasing the level of carbon in the environment. Thus, interaction over video has made every small and medium sized business organization environment conscious and urged them to stick to environment-friendly communication methods. With wide scale availability of tools that make on-demand production of live video footages possible anywhere in the world, students, customers, and employees get a chance to become part of an environmental initiative.

Text#2. Notable Cons of Online Communication

1. Time-consuming and costly. One of the major disadvantages of web conference call is that detail planning is essential for its success. The people engaged in the conference call need to have high discipline and high level of concentration. For an effective conference call the web cam, microphone and other gadgets need to be in proper position and in good working condition. Failure in any one of the key gadgets can lead to the total failure of the conference call.

2. Ineffective. There are some human ways of communicating that do not translate very well over a distance, such as an eye contact. When you sit in the same room with someone and listen to a speech or presentation you will make eye contact and they will judge who is paying attention by looking around the room. Much of this contact is not easily delivered through a webcam.

Conclusion. The advantages and disadvantages of video conferencing have to be weighed against your purpose and whether there will be something valuable lost through this technology that you don't want to give up. ezTalks is a one-stop video and audio conferencing solution provider offering a wide range of quality online communication services. The company offers cost effective call solutions which will require an IP or ISDN network connection, conference equipment (camera, microphone, monitor, and speakers), a codec and an audio system for being functional. The recent developments in audio and video conferencing technology have made it far more productive and engaging than conventional teleconferencing".

Optional Task. Translate in a written form into Ukrainian one of the passages taken from any of above texts.

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #12. Broadly applying various possible modern translation techniques and appliances (paper Cambridge dictionary, on-line translation, on-line dictionaries) change the following into Ukrainian putting it in your own words. Comment on what you have read.

“Стаття №1 Національні особливості ділового спілкування (етики)

До сьогоднішнього дня зберігаються відмінності в нормах і правилах ділового поведінки і спілкування у різних країнах. Національні особливості, історія, релігія, клімат, історично сформовані моральні норми та ін. впливають на те, як бізнесмени одягаються, ведуть себе, що вважають пристойним і гідним, і що є знаком ненадійності або неповаги до ділового партнера. І це багато в чому визначає успіх ділової взаємодії на міжнародному рівні. Особливо сильно це явище проявляється в так званих "країнах третього світу", або Сходу.

Основні характеристики етики ділового спілкування у країнах Сходу. На Сході існують своя культура і звичаї. Східний етикет значно більше церемонен, ніж європейський, глибше йде корінням в минуле, у власні традиції та історію. Більшість країн Близького, Середнього та Далекого Сходу сформувалися на засадах стародавньої цивілізації і філософії світових релігій Сходу. У загальних словах, основою доктрини давньосхідної культури ділової взаємодії та комунікації є те, що окремо взята особистість (або більшість людей, не зазначених згори "печаткою" обраності) не може впливати на хід світобудови, вона являє собою піщинку у світовому океані.

Тому найважливішим є "загальне" (країна, сім'я, родичі, суспільство тощо), а не "приватне" (людина, особистість, особисті інтереси, особиста свобода тощо). При цьому для "східного" учасника переговорів зовсім не обов'язково неврахування або забуття власних інтересів на догоду "західному", або, як мінімум, з урахуванням оних. Адже він "обраний". Тому, якщо переговори будуть складатися вдало, то, незважаючи на всю свою доброзичливість і роботи ввічливість, "східний" парламентер з легким серцем "облапошит" свого західного контрагента. Він же не може підвести свою сім'ю, країну, родичів. Тому про "обман" мови не йде, це лише комерційна спритність або щось близько того.

Але якщо чесність по відношенню до ділового партнера вигідна самому "східному" переговірнику, він буде "кристален" і виключно щирий. Західну ж традицію відкритого, довірчого і "взаимоугодного" ділового процесу східні партнери часто сприймають як невміння вести справи, а деколи просто як дурість.

Звичайно, світ не стоїть на місці. Традиції ділового спілкування еволюціонують, враховуючи реалії сучасного процесу розвитку суспільства, науки, мистецтва і технічного прогресу. Але, як говориться, "з пісні слів не викинеш", незважаючи на всю свою "просунутість" і сучасність, бізнес-

партнери, що представляють собою "східний уклад", в переговорному процесі все одно є вихідцями зі своєї філософської середовища, якщо можна так сказати.

Китай. Діловий етикет Китаю дуже своєрідний. Він заснований на демонстрації поваги і недоторканності особистого простору як у прямому, так і в переносному сенсі. Наприклад, тактильні контакти (фізичні обійми, поцілунки і навіть торкання) при спілкуванні вважаються можливими лише між дуже близькими людьми, що знаходяться в умовах дуже особистих і навіть інтимних відносинах. У всіх інших випадках вони неприпустимі.

Особливу увагу на ділових зустрічах, як правило, приділяється двом моментам:

1. збір максимально повної інформації про предмет обговорення і партнерів по переговорах;
2. формуванню "духу дружби" по відношенню до представників іншої сторони.

Дух дружби на переговорах має для китайців дуже велике значення, причому вони його ототожнюють з звичайними особистими відносинами партнерів. Демонстрована доброзичливість не повинна вводити вас в оману, вам вона не має ніякого відношення. Вона відноситься до даного питання і його важливості. Вона зовсім не означає, що переговори завершаться для вас позитивним чином. Для успіху ви повинні бути готові до ретельної і скрупульозного опрацювання всього питання, всебічного його розгляду та врахування впливу різноманітних зовнішніх сил, оточуючих переговорний процес і можуть вплинути па нього. Знайте, що раптово змінилася зовнішня ситуація на будь-якій стадії переговорів (навіть вже майже або зовсім завершених) може корінним чином вплинути па результаті ділової взаємодії.

Японія. Японська культура історично зв'язана з китайської. Спільність простежується у суворій ієрархії відносин старших і молодших, використання посередників у складних та спірних питаннях, даруванні подарунків в знак подяки за послугу і допомогу. Останнє навіть може дещо шокувати європейця.

Основні риси японського національного характеру: працьовитість, дисциплінованість, відданість традиціям, відданість авторитету, почуття обов'язку, самовладання, акуратність, глибоке розуміння краси, ввічливість, допитливість. Згідно японської моралі основа взаємин людей - взаємна залежність. Тому приналежність до тій чи іншій групі - основа світовідчуття японця.

Звідси випливає ще одна знаменита риса японця - вірність групі, фірмі, державі, нації і супутні цьому патріотизм і самовідданість у відстоюванні їх інтересів, а також висока організованість. Японці судять про людину, насамперед, з його приналежності до тієї чи іншої групи.

Індія. Перебуваючи в Індії, потрібно намагатися дотримуватися звичаї тих людей, з якими доведеться вступати в ділові відносини. Справа в тому, що це багатонаціональна країна, з безліччю різноманітних культурних, релігійних, соціальних та інших специфічних традицій. Вони не погані і не хороші. Вони інші, і про це не слід забувати, спілкуючись з ними. В рамках країни можна зіткнутися як з людьми, відверто пропагують агресивне

войовниче поведінку з витікаючими звідси наслідками, так і з представниками, повністю заперечують насильство у всіх його проявах.

Практично всі індійці говорять по-англійськи. Це наслідок тривалої колоніальної залежності від Великобританії. При вітанні чоловіки обмінюються рукостисканнями. Можна вживати і місцеве привітання, особливо зустрічаючись з жінкою - складені разом долоні перед грудьми і легкий уклін.

Слід постійно мати на увазі, що в Індії існує сувора система каст. Обов'язково потрібно знати, до якої касти належать люди, з якими ви набрали ділові зв'язки, а також враховувати відповідні обмеження (наприклад, заборона на контакт з представниками нижчих каст) з тим, щоб не змушувати індійських партнерів робити те, що суперечить принципам.

Додатковими моментами, які слід враховувати при діловому спілкуванні, є: високий ступінь поваги до старших; пунктуальність; слід передавати або приймати все їстівне тільки правою рукою; в розмові не варто торкатися особистих тим, проблеми бідності, військових витрат і великих обсягів закордонної допомоги; чоловіки не можуть розмовляти в громадських місцях з жінкою, якщо вона йде одна, і торкатися до неї".

ПРАКТИЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ ТРЕНІНГ #13. Make a project on theme "Global Communication: Barriers and Opportunities" in three possible deliveries: a) presentation in front of audience with personal speech and comments; b) written report-analysis based on collective data from various sources; c) multimedia option presented by means of selected topical video (Рис.2.1.10).

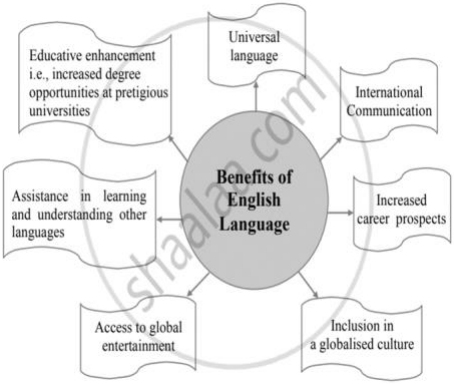

Рис.2.1.10. Переваги володіння англійською мовою

Структура іншомовної комунікативної компетентності концептуально пов'язана зі структурою комунікативної компетентності загалом; остання входить до числа базових життєвих компетенцій особистості, визначених європейськими документами про освіту. Найчастіше структура комунікативної компетентності представляється науковцями у єдності

лінгвістичного, соціолінгвістичного і прагматичного компонентів; почасти лінгвістична компетенція замінюється мовною, а прагматична – мовленнєвою [29; 31].

Ян Ван Ейк виділяє в структурі іншомовної комунікативної компетентності лінгвістичну (словниковий запас і граматика), соціокультурну (обізнаність зі специфікою культурних універсалій носіїв мови), соціолінгвістичну (здатність використовувати мовний ресурс залежно від мовної ситуації), стратегічну (здатність використовувати невербальну чи паралінгвістичну комунікацію при нестачі звичайної), дискурсивну (вміння інтерпретувати інформацію з метою створення зв'язних текстів), соціальну (здатність до взаємодії з іншими учасниками комунікативного процесу) компетенції [11; 17].

Є. Абдрузякова обґрунтувала таку структуру іншомовної комунікативної компетентності: мовний (лінгвістичний), соціокультурний, рефлексивний компоненти [19].

А. Микитишин, аналізуючи структуру іншомовної комунікативної компетентності майбутніх програмістів, виділила у ній фактично ті само компоненти – мовний, дискурсивний, соціолінгвістичний, стратегічний, соціальний; проте дослідниця додала до традиційної структури ще суто педагогічні складники – професійно-діяльнісний, психофізіологічний та навчальний [11].

Л. Бахман та А. Плеймер у цій комунікативній компетентності визначають лише три компоненти – мовний, стратегічний і психофізіологічний, Г.Архіпова – п'ять (лінгвістичний, тематичний, соціокультурний, компенсаторний, навчальний) [14].

Вважаємо важливим для нашого дослідження виокремлення в структурі іншомовної комунікативної компетентності саме компенсаторного (здатність домагатися взаєморозуміння у процесі оволодіння іноземною мовою) та тематичного (володіння екстралінгвістичною інформацією) складників, оскільки для фахівців соціальної сфери ці компоненти іншомовної компетентності мають суттєве професійне значення.

Більш близькими до нашого розуміння структури іншомовної комунікативної компетентності, на нашу думку, є дослідження, що використовують не компетенційний (різні компетенції в складі іншомовної комунікативної компетентності), а власне функціональний підхід (за якого кожен компонент несе на собі різне смислове навантаження, виходячи з процесів, які його забезпечують) [30; 44].

Так, у дослідженні В. Галкіної іншомовна комунікативна компетентність складається з мотиваційно-цільового, когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів [7; 34]. Дослідження Т. Власюк репрезентує такі основні компоненти іншомовної комунікативної компетентності фахівців: гностичний, комунікативний, емоційний;

Г. Чередніченко представляє структуру означеної компетентності в поєднанні мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та емоційно-вольового компонентів; Н. Завіниченко пропонує поєднувати в структурі іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців гностичний, комунікативний та емоційний компоненти [14; 27; 33] (Рис. 2.1.11).

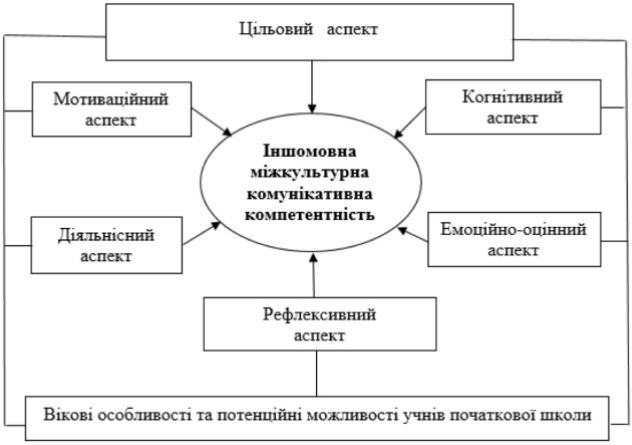

Рис.2.1.11. Аспекти іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності

Виходячи з аналізу наукових джерел та власного авторського науково-педагогічного досвіду, ми окреслюємо структуру іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в єдності таких компонентів:

1. Мотиваційно-аксіологічного, в межах якого можливо буде обґрунтувати основні мотиваційні чинники, що спонукають студентів до вивчення іноземних мов, виходячи з їх майбутньої професійної діяльності в соціальній сфері. До цього компонента ми також вносимо аксіологічний складник, враховуючи непересічну цінність спілкування в професійній діяльності фахівців соціальної сфери.
2. Когнітивного, який визначає сукупність знань з іноземної мови майбутніх фахівців соціальної сфери, що представлені професійним вокабуляром, знаннями граматики, орфографії, стилістики іноземної мови в межах, необхідних для її використання в професійній сфері.
3. Діяльнісно-поведінкового, який відображає дві сторони процесу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери:

1) діяльнісну як процес навчання, засвоєння, відтворення знань з іноземної мови у вигляді мовленнєвих та комунікативних умінь і навичок;
2) поведінкову – як способи поведінки студентів в навчальній та квазіпрофесійній комунікативній діяльності іноземною мовою.
4. Рефлексивного, що вміщує здатність студентів до адекватної самооцінки досягнутого рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності та інших само-процесів – самоосвіти, самопізнання, самовдосконалення у процесі вивчення іноземної мови.

Таким чином, професійна іншомовна компетентність майбутніх фахівців міжнародних відносин – це комплекс знань, умінь, навичок, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти і саморозвитку особистості (Рис.2.1.12).

Рис.2.1.12. Спіраль формування іншомовної професійної компетентності сучасного фахівця міжнародних відносин

Висновки

Таким чином, теоретичний аналіз проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що іншомовна комунікація можлива за умови володіння суб'єктами іншомовного спілкування мовою як засобом комунікації. Рівень ефективності комунікативного процесу зумовлений рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності суб'єктів. Компетентність – це стійка готовність і здатність людини до якої-небудь діяльності «зі знанням справи». У нашому випадку такою діяльністю виступає іншомовна комунікація студентів у процесі вивчення ними іноземної мови.

Звідси визначення іншомовної комунікативної компетентності як інтегративного утворення особистості, яке має складну структуру і виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій, рівень сформованості яких дозволяє майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію.

Структурні компоненти професійної компетентності майбутніх фінансистів формуються одночасно, проте кожний етап процесу розвитку зорієнтований на певний рівень досліджуваного особистісного утворення. Розвиток особистості і професійної компетентності студента є взаємно обумовленими і взаємно доповнюваними процесами, для реалізації яких необхідна педагогічна технологія, яка зорієнтована на самоосвіту, саморозвиток, самореалізацію особистості (Рис. 2.1.13).

Рис.2.1.13 Компетентнісна сукупність майбунього конкурентноспроможного сучасного фахівця з міжнародних відносин

Процес формування професійної компетентності здійснювався на основі технології діяльнісного та особистісно орієнтованого навчання, яка реалізується через практичну діяльність та Європейську кредитно-трансферну систему, що дозволяє втілити системний підхід до навчання та сформувати гнучку динамічну структуру ієрархічних взаємозв'язків між рівнями підготовки. Іншомовна компетентність забезпечує певний культурний рівень усного і писемного мовлення та невербальної мовленнєвої поведінки. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих закладів освіти різних напрямів підготовки на сучасному етапі розвитку світової спільноти слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності слід розробляти нові методологічні підходи і визначати педагогічні умови їх реалізації, над чим сьогодні працюють вітчизняні вчені та педагоги-практики.

Подальшого дослідження потребує виявлення та уточнення сукупності організаційних, психолого-педагогічних та дидактичних умов на всіх етапах реалізації підходів щодо формування професійної компетентності студентів в умовах Європейської кредитно-трансферної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безгласна Л.М. (1996) Підвищення кваліфікації директорів загальноосвітніх шкіл з керівництва процесом виховання в учнів милосердя: Автореф. Дис. канд. пед. наук. К. 21с. [in Ukrainian]
2. Василюк А.В. (1998) Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Польщі (1989 – 1997 рр.): Автореф. Дис. канд. пед. наук. К., 21с. [in Ukrainian]
3. Глобалізація як тенденція розвитку людства. Глобальні проблеми світового господарства: веб-сайт. URL: https://pidruchniki.com/1234071461964/politekonomiya/globalizatsiya_tendentsiya_rozvitku_lyudstva_globalni_problemi_svitovogo_gospodarstva. [in Ukrainian]
4. Гункевич М. Б. (2013) Сучасні тенденції процесів підготовки фахівців галузі туризму в Україні. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. № 18 (227). С. 34 – 39. [in Ukrainian]
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт. 273 с. [in Ukrainian]
6. Закони України та інші нормативно-правові акти щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України (2003): веб-сайт. URL: http// www. zakon.rada.gov.ua. [in Ukrainian]
7. Законодавчі акти України з питань освіти (2004)/ за ред. С. М. Ніколаєнко. Київ: Парламентське вид-во. 404 с. [in Ukrainian]
8. Зязюн І.А. (2004) Педагогічна майстерність. К.: Вища школа. 422 с.
9. Изучение профессиональной компетентности педагогов: Методические рекомендации. (1994) Калуга. 39 с. [in Ukrainian]

10. Конох А. П. (2007) Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: автореф. дис.д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. К. 42 с. [in Ukrainian]
11. Куранова С. І. (2012) Основи психолінгвістики: навч. посібник. К.: ВЦ "Академія". 208 с. [in Ukrainian]
12. Педагогика: Учеб. пособие. (2000) Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко И.А., Шиянов Е.Н. / – М.: Школа-Пресс. 512 с. [in Ukrainian]
13. Прадівлянний М. Г., Бондар Н. Д. (2017) Стратегії формування професійної компетентності фахівців сфери туризму в процесі вивчення іноземних мов. Вісник Вінницького Політехнічного інституту. №6. С. 168 – 175. [in Ukrainian]
14. Татаренко І. (1996) Компетентність – вимога сучасності. Світло: науково-метод. інф. пізн.-освіт. часопис. №1. С.57. [in Ukrainian]
15. Федорченко В. К. (2002) Підготовка фахівців для сфери туризму: теоретичні і методологічні аспекти: монографія. К.: Вища школа. 350 с. [in Ukrainian]
16. Федорченко В.К. (2001) Гуманізація вищої освіти у XXI ст. Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи. С. 250- 287. [in Ukrainian]
17. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. К., 2005. 43 с. [in Ukrainian]
18. Ягупов В.В. (2007) Педагогіка. К.: Либідь, 2003. 560 с.
[in Ukrainian]
19. Alpin R. (2008) The Ones Who Gqt Away: the Views of Those Who Opt Out of Languages // Languages Learning Jornal. №4. P.7 – 214. [in English]
20. Annual report of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education for 2020 (2021). National Agency for Quality Assurance in Higher Education. Available at: https://naqa.gov.ua/wp-
content/uploads/2021/02/%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%BD%D0% B8% D0% B9-% D0% B7%. [in English]
21. Assaf, A. S. (2001). Palestinian Students' Attitudes Towards Modern Standard Arabic and Palestinian City Arabic. RELC Journal. V. 32(2). P. 45 – 62. DOI: https://doi.org/10.1177/003368820103200204. [in English]
22. Bachman Lyle F. (2009) and Palmer Adrian S. The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency // TESOL Guarterli. Vol. 16. September. № 3. P.449-465. [in English]
23. Bilal, A. Q., Ghayyur, S. A. K., Kanwa, L S., Nazir, Z., &Ruba I., (2019) Motivation in selection of open source software license: economic and social perspective. Journal of Theoretical and Applied Information Technology. V. 97, #24. P. 3868 – 3878. [in English]
24. Byram, M. (2021). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Revisited (2nd ed.). Blue Ridge Summit, PA: Multilingual Matters. P. 13 – 37. [in English]
25. Bao, W. (2020). COVID-19 and Online Teaching in Higher Education: A case study of Peking University. Human Behavior and Emerging Technologies. V. 2 (2). P. 113–115. [in English]
26. Bowles, T., & Hattie, J. (2016). Seven Motivating Conceptions of Learning of Tertiary Students. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. V. 15 (3). P. 15 – 24. [in English]

27. Canal M. (2011) From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London: Longman. P. 2 – 27. [in English]
28. Candlin, C., & Mercer, N. (2021). English Language Teaching in its Social Context. New York: Routledge. Available at:https://www.scribd.com/document/50034988/English-LanguageTeaching-in-Its-Social-Context-Candlin-Christopher-N-MercerNeil.D0% B2% D1% 96% D1% 82-2020.pdf. [in English]
29. Coyle, D., & Nguyen, D. (2019). Cloud Computing, CrossBorder Data Flows and New Challenges for Measurement in Economics. National Institute Economic Review, 249. P. R30–R38. Available at: https://www.cambridge.org/core/journals/nationalinstitute-economic-review/article/abs/cloud-computing-crossborder-data-flows-and-new-challenges-for-measurement-ineconomics/01BE055004DB9FF4C7497522 DA1609FF. [in English]
30. Darling – Hammond Z. (2007) Teacher professionalism and accountability. The education digest. No.1. Vol. 5. [in English]
31. Drăcșineanu, C. (2020). Towards a More Communicative Approach in Teaching English as a Foreign Language. Logos Universality Mentality Education Novelty. Philosophy & Humanistic Sciences. V. 8(1). P. 61−68. DOI: https://doi.org/10.18662/lumenphs/8.1/36. [in English]
32. Dryden, S., Tankosić, A., & Dovchin, S. (2021). Foreign Language Anxiety and Translanguaging as an Emotional Safe Space: Migrant English as a Foreign Language Learner in Australia. System. V. 101. P.102593 - 102603. DOI: https://doi.org/10.1016/j.system. 2021.10259. [in English]
33. Dysart, S., & Weckerle, C. (2015). Professional Development in Higher Education: A Model for Meaningful Technology Integration. Journal of Information Technology Education: Innovations in Practice. V. 14 (1). P. 255–265. [in English]
34. Education and Society Today. (2012) Ed. by Harnett and Naich. N.Y. 209 p. [in English]
35. Faisal, M. L. (2019). Academic Mobility of Ukrainian Students as an Indicator of Migration Processes in Ukraine. Investytsii: Praktyka ta Dosvid. V. 3, P. 118–122. Available at: 10.32702/2306-6814.2019.3.118. [in English]
36. Hamidah, A. R., Azizah, R., Shah, R. A. W., Faizah, M. N., Wan, Z. W. Z., & Mohd, A. B. (2017). Factors Affecting Motivation in Language. Learning International Journal of Information and Education Technology. V.7. 7 p. [in English]
37. 14. Harlan, K. (2000). Foreign Language Textbooks in the Classroom: Bridging the Gap Between Second Language Acquisition Theory and Pedagogy. Honors Project. V. 5. Available at: https://digitalcommons.iwu.edu/hispstu_honproj/5. [in English]
38. Hadley A. (2015) Teaching Language Cultural in Context. Boston: Heinle and Heinle Publishers. 532 p. [in English]
39. Jauregi, K., de Graff, R., van den Bergh, H., & Kriz, M. (2011). Native-Non-Native Speaker Interactions Through Videoweb Communication: a Clue for Enhancing Motivation? Computer Assisted Language Teaching. V. 25 (1). P. 1−19. DOI: https://doi.org/10.1080/09588221.2011.582587. [in English]
40. Keinänen, M., Ursin, J. & Nissinen, K. (2018). How to Measure Students' Innovation Competences in Higher Education: Evaluation of an Assessment Tool in Authentic Learning Environments. Studies in Educational Evaluation. V. 58. P. 30–36. [in English]
41. Kettunen, J. (2011). Innovation pedagogy for universities of applied sciences, Creative Education, 02 (1), 56–62.

42. Koliesnikov, R. (2021). Innovative Methods of Teaching Foreign Languages Modern Look. Philological Sciences, Intercultural Communication and Translation Studies: Theoretical and Practical Aspects. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-039-1-93. [in English]
43. Korchova, Gh. (2017). Academic Mobility of Applicants in the Context of the Modern Educational Process. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe. [in English]
44. Kovbatiuk, M. V., & Shevchuk, V. O. (2020). Academic Mobility of Students Under the Conditions of Development of Educational Integration. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. V. 30. P. 91– 96. Available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/30_2020ua/19.pdf. [in English]
45. Khominets, S. I. (2019). The Essence and Types of Academic Mobility of Students/S. I. Khominets. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work. V. 2 (45). P. 223–227. Available at: DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.223–227. [in English]
46. Kuzmina, M. O., Protas, O. L., Fartushok, T. V., Raievska, Y. M., & Ivanova, I. B. (2020). Formation of Students'Competence of Tertiary Educational Institutions by Practical Training Aids. International Journal of Higher Education. V.9, #7. P. 279−288. DOI: https://doi:10.5430/ijhe.v9n7p279. [in English]
47. Knight, J., Wit, H. (2018). Internationalization of Higher Education: Past and Future. International Higher Education. V. 95. P. 2–4. Available at: https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/10715/9188.
48. Law of Ukraine "On Higher Education" of 01.07.2014, № 1556-VII. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: http://zakon4.rada.gov. ua/laws/show/1556–18. [in Ukrainian]
49. Morar, L., Boştină-Bratu, S., & Nagoescu, A. (2021). Communicative Teaching – an Efficient Approach to Foreign Language Teaching. Sciendo. V. 26(2). P. 163−167. DOI: https://doi.org/10.2478/bsaft-2021-0019. [in English]
50. Ministry of Education and Science of Ukraine. State Enterprise "Ukrainian State Center for International Education". Available at: http://studyinukraine.gov.ua/ru/zhizn-v-ukraine/inostrannye-studenty-v-ukraine. [in English]
51. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022a). Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032. https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki. [in English].
52. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022b). Strategic Pyramid of Higher Education Development in Ukraine for 2022–2032. https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehichna.piramida23.02.22.pdf. [in English]
53. Narodovska, O. (2017). Communicative Method of Teaching English as a Key in the Quality Training of Future Professionals. Advanced Science News. Available at: http://www.rusnauka.com/20_TSN_2017/Philologia/1_226906.doc.htm. [in English]
54. Nikitina, S., & Dulmukhametova, G. (2019). Teaching Foreign Languages to Journalism and Media Communication Students. The Combination of Modern and Classical Approaches. Humanities & Social Sciences Reviews. V. 7(6). P. 71−75. DOI: https://doi.org/10.18510/hssr.2019.7615. [in English]
55. Ornstein, J. (2018). Foreign Language Teaching. Soviet and East European Linguistics. P. 143−191. DOI: https://doi.org/10.1.515/9783110814620-010. [in English]

56. Penmetsa, M., & Bruque-Camara, S. (2021). A Framework for Building a Sustainable Digital Nation: Essential Elements and Challenges. Digital Policy, Regulation and Governance. V. 23. P. 262. Available at: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10. [in English]
57. Rababah, I. (2020). The Reality of Using Modern Teaching Methods in Teaching Arabic for Speakers of other Languages from Teachers' Perspective. DOI: https://doi.org/10.25255/jss. [in English]
58. Rees, W. and Porter, C. (2015). Skills of Management and Leadership: Managing People in Organisations. Macmillan International Higher Education. P. 12 – 56. [in English]
59. Shim, H., & Lee, S. (2018). Development of Educational Materials Using Prezi as Digital Storytelling Tool. Journal of Theoretical and Applied Information Technology. V. 96(22). P. 7491 – 7499. Available at: http://www.jatit.org/volumes/Vol96No22/17Vol96No22.pdf. [in English]
60. Tashakori, S., & Haghighat, S. (2019). Designing the Intelligent System Detecting a Sense of Wonder in English Speech Signal Using Fuzzy-Nervous Inference Adaptive System (ANFIS). BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. V. 10(1). P. 55 – 63. Available at: https://pdfs.semanticscholar.org/5c91/68e02902464 2f76d362bb396e176d793e9fd.pdf. [in English]
61. Thompson, A. S., & Lee, J. (2018). The Motivational Factors Questionnaire in the Korean EFL Context: Predicting Group Membership According to English Proficiency and Multilingual Status. The Language Learning Journal. V. 46(4). P. 398 – 414. DOI: https:// doi.org/10.1080/09571736.2015.1130082. [in English]
62. The Decree of the President of Ukraine "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021" № 344/2013 of June 25, 2013. [in English]
63. UNESCO (2018). Global Education Monitoring Report 2019: Migration, Displacement and Education – Building Bridges, not Walls. Paris, UNESCO. [in English]
64. UNESCO (2021). New UNESCO Global Survey Reveals Impact of COVID-19 on Higher Education. https://en.unesco.org/news/new-unesco-global-survey-reveals-impact-covid-19-higher-education. [in English]
65. UNCDAT (2021). Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_overview_en_0.pdf [in English]
66. Vial, G. (2019). Understanding Digital Transformation: a Review and a Research Agenda. The Journal of Strategic Information Systems. V. 28 (2). P. 118–144.
67. Wahedi, N. (2020). Peculiarities of Communicative Approach in Foreign Language Teaching. Bulletin of Science and Practice. V. 6(2). P. 297−301. DOI: https://doi.org/10.33619/2414-2948/51/35. [in English]
68. Yudina, O. (2016). Formation of Students' Foreign Language Professionally Oriented Communicative Competence with the Use of Internet Resources. Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. Berdyansk. V. 1. P.328–334. [in English]
69. Zhunussova, G. (2021). Language Teachers' Attitudes Towards English in a Multilingual Setting. System, 100, 102558, DOI: https://doi.org/10.1016/j.system.2021.102558. [in English]